

7. Bærekraftperspektiver i pikeboken: refleksjoner om samspillet mellom menneske og natur i de norske og svenske oversettelsene av Helen Wells' *Vicki Finds the Answer* (1947)

Marcus Axelsson

Sammendrag I kapitlet undersøker jeg hvordan tematikker knyttet til bærekraftig utvikling blir påvirket når den amerikanske romanen *Vicki finds the Answer* (1947) av Helen Wells blir oversatt til norsk og svensk. Resultatene viser at den svenske målteksten er betydelig kortere enn kildeteksten, og at det ofte er tekstpassasjer som handler om miljø som er blitt strøket eller forkortet i den svenske målteksten. Den norske oversetteren har valgt å holde seg mye nærmere kildeteksten.

Nøkkelord bærekraft | økokritikk | pikebøker | oversettelsesvitenskap

Abstract The present study deals with how aspects related to ecological sustainability are affected as the American novel, *Vicki finds the Answer* (1947) by Helen Wells is translated into Norwegian and Swedish. Results show that the Swedish translation is considerably shorter than the source text and the Norwegian target text and it seems as if passages dealing with the environment are omitted or shortened in the Swedish target text. The Norwegian translator has chosen to stay much closer to the source text.

Keywords sustainability | ecocriticism | young adult fiction for girls | Translation Studies

Temaet for dette kapitlet er oversettelse av perspektiver knyttet til bærekraft i en pikebok fra midten av 1900-tallet. Materialet som blir nærmere undersøkt her, er den amerikanske pikeboken *Vicki Finds the Answer* av Helen Wells fra 1947 og den norske og svenske oversettelsen av samme bok. Tone Birkeland (2016, s. 3) mener at noe av det mest iøynefallende i dagens ungdomslitteratur er de miljøproblemer som blir fremholdt.¹ Dette vitner fremfor alt den dystopiske ungdomsromanen om. Romanen som blir undersøkt i denne studien, er fra 1947, det vil si lenge før den dystopiske, miljøbevisste ungdomsromanen begynte å etablere seg som sjanger. Likevel mener jeg at *Vicki Finds the Answer* inneholder tegn som tyder på en begynnende miljøbevissthet, noe som viser seg i Vickis refleksjoner over forholdet mellom menneske og natur, som ofte dukker opp i boken. Miljøbevegelsen var tidlig ute i USA, noe som den akademiske disiplinen miljøhistorie vitner om (se Jørgensen & Jørgensen, 2008, s. 7). Likevel, spørsmål om miljø og bærekraft er mye mer aktuelle i dag enn i 1947, og det er interessant å lese *Vicki Finds the Answer* med dagens økokritiske blikk og sammenligne hvilket perspektiv på miljø og bærekraft som de unge leserne av denne romanen tok del i i USA, Norge og Sverige på midten av 1900-tallet. Den type litteratur som denne boken tilhører, har aldri vært en del av skolens kanonlitteratur, hverken i dag eller for 70 år siden. Tvert imot har denne litteraturen ofte blitt møtt med skepsis av både kritikere (se f.eks. Mason, 1995, s. xii), bibliotekarer og andre «gatekeepers» (jf. Black, 1995; Shoemaker, 1995) på grunn av manglende litterære kvaliteter. Faktisk har pikebøkene (sammen med en del annen ungdomslitteratur) kvalitet vært debattert på Stortinget (se *Forhandlinger i Stortinget* nr. 65. 1954). Likevel var (og for noen også er) denne litteraturen meget flittig lest av ungdommen og er derfor et spennende historisk analyseobjekt i en antologi om bærekraftig utvikling i norskfaget. Dessuten kan sammenligningen av ulike oversettelser vise til noe forskjellig ved ulike lands forhold til natur og miljø. I den undersøkte romanen reflekterer Vicki hovedsakelig over naturen som en økonomisk og industriell ressurs for mennesket, men også over naturen som sårbar for menneskelig påvirkning. I dette kapitlet sammenligner jeg hvordan den amerikanske kildeteksten og den norske og den svenske målteksten formidler disse refleksjonene. Jeg undersøker også hvordan forholdet mellom menneske og natur blir fremstilt og problematisert i de tre versjonene av romanen. Jeg velger å konsentrere meg om deler av romanen som handler om himmelen/luften, skogen og ild som skogens fiende.

1 Se også Lydia Wistisens (2020) forelesning «Fåglarna fortsätter sjunga»: <https://urplay.se/program/217628-ur-samtiden-bokprovning-2020-miljofragan-i-barn-och-ungdomslitteraturen>, tilgjengelig 04.06.2020.

Som det har blitt nevnt tidligere i denne boken, er bærekraftig utvikling et tverrfaglig tema i den overordnede delen av det reviderte læreplanverket fra 2020 (kap. 2.5.3 i Overordnet del). Tverrfagligheten kommer frem i dette kapitlet, som tar utgangspunkt i et materiale som muliggjør arbeid med tverrfaglig tema, nettopp fordi det handler om en oversatt bok der øko-temaer blir aktualisert. Innenfor norskfaget fremheves det at både oversettelse og nabospråksforståelse skal tematiseres i faget (se f.eks. kompetansemål etter 10. trinn, NOR01-06). Jeg mener at denne studien, i tillegg til det norsk-svenske språkperspektivet, bidrar til at man får opp øynene for hvordan oversettelse påvirker litteratur. I tillegg til oversettelses- og nabospråksperspektivet i norskfaget blir også engelskfaget gjort relevant i denne studiens materiale, der man kan sammenligne språklige og litterære likheter og ulikheter i den amerikanske kildeteksten og de skandinaviske måltekstene. Romanen inneholder også temaer som er relevante for historiefag, samfunnsfag, naturfag og geografi.

Vicki Finds the Answer (1947) ble i Norge utgitt som *Lykke på reisen, Vicki* (1952, oversatt av Arnold Jacoby) og i Sverige som *Silvervingar för Vicki* (1963, oversatt av Margareta Schlyter-Stiernstedt). Romanen er en av de klassiske pikedetektivbøkene som var populære på midten av 1900-tallet. I denne boken, som er nummer to i en seksten bøker lang serie om flyvertinnen Vicki, hjelper hovedpersonen en skogeierfamilie som er offer for et bedrag. På en av sine flyvninger møter Vicki Joan Purnell, som har et problem som hun betror til Vicki. Joans familie har store økonomiske problemer. Joans far har arvet skog, men skogdriften går dårlig. Til tross for at skogen er meget verdifull, lønner ikke skogbruket seg. Tømmertransporten fra skogen går ikke som planlagt, og Joans far klarer ikke å håndtere alt tømmeret som kommer med jernbanen ut til kysten for å transporteres videre. Et annet problem er at farens kompanjong, Mr. Badger, ikke ser ut å være til å stole på. Etter at Joan har fortalt Vicki om disse bekymringene, prøver Vicki å hjelpe familien med å løse problemet. Hun får assistanse av sin flyverkollega Dean, som har et lite fly. Dette flyet er til stor hjelp når de flyr over Nord-Carolinas skogtrakter for å løse gåten. Det er blant annet på disse flyturene at Vicki gir seg tid til å reflektere over naturen – fremfor alt skogen – som hun ser nedenfor seg. I flere av seriens bøker uttrykker Vicki glede over naturens skjønnhet, og ofte reflekterer hun over geografiske forskjeller i flora og fauna på sine ulike reiser rundt om i verden. *Vicki Finds the Answer* er imidlertid den boken i serien hvor natur- og miljøtematikken kommer sterkest til uttrykk.

ØKOKRITIKK OG OVERSETTELSE AV BARNE- OG UNGDOMSLITTERATUR

Som Camilla Häbler og Marion Elisenberg i denne boken tidligere har vært inne på, har flere barnelitterære studier med økokritiske perspektiver blitt gjennomført i den siste tiden, ikke minst i Norge (se bl.a. Goga, 2011, 2017; Guanio-Uluru, 2019; Birkeland, 2016; Nyrnes, 2018, 2019 og Pujol-Valls, 2018). Mesteparten av disse studiene kommer fra forskergruppen Nature in Children's Literature and Culture (NatChiLitCul),² som blant annet undersøker «ulike måter natur er forstått på innenfor det barnelitterære feltet» (Birkeland, 2016, s. 1), noe som er høyst relevant også for denne studien.

Oversettelsesvitenskapen er en ung og tverrfaglig disiplin. Den er i hovedsak språkvitenskapelig, men overlapper også med for eksempel sosiologien og litteraturvitenskapen. Den har, litt forenklet uttrykt, utviklet seg fra å være en normativ praksisrettet vitenskap til å bli mer deskriptiv og teoretisk (se bl.a. Axelsson, 2016, s. 31, 35–36). Med årene har oversettelsesvitenskapen rettet stadig mer oppmerksomhet mot kulturelle forskjeller mellom ulike språkområder, og oversettelse sees ikke lenger som en enkel overflytting av ord fra ett språk til et annet (se bl.a. Bassnett & Lefevere, 1995; Yan & Huang, 2014, s. 489–490).

I dette kapitlet forener jeg økokritiske perspektiver med oversettelsesvitenskapelige. Eco-Translation (Cronin, 2017) er en ganske ny gren av oversettelsesvitenskapen, og den handler om «all forms of translation thinking and practice that knowingly engage with the challenges of human-induced environmental change» (Cronin, 2017, s. 2). I boken *Eco-Translation and Ecology in the Age of the Anthropocene* (2016) sammenligner Cronin hvordan oversettelse og natur på mange måter ligner på hverandre. Han sammenligner en ikke-bærekraftig, stadig mer teknologisert og overproduserende matindustri med en like teknologisert og overopphetet oversettelsesindustri som heller ikke er bærekraftig, siden oversetterne selv forsvinner i den nye industrien (Cronin, 2017, s. 54–57). Cronins blikk i boken er tydelig fremadrettet siden han prøver å motvirke denne trenden gjennom å opprette eco-translation som et felt. Jeg mener at vi også ved å rette blikket bakover nettopp kan få innsikt i hvordan både oversettelser og oversetting som praksis kan spille en rolle for jordklodens fremtid. Å være bevisst hvilke ulike syn på miljø og natur som gjennom oversettelse har blitt formidlet til barn og unge, er betydningsfullt for våre fremtidige muligheter for å agere.³

2 Se NatChiLitCuls hjemmeside: <https://www.hvl.no/forskning/gruppe/nachilit/>, tilgjengelig 16.02.2019.

3 Å rette blikket bakover for å kunne gjøre noe med de miljøproblemer som vi i dag står overfor, er et av miljøhistoriefeltets sterkeste argumenter for at disiplinen skal ha en fremtid i Norge (Jørgensen & Jørgensen, 2008, s. 8).

Når det gjelder skandinaviske oversettelsesvitenskapelige studier innenfor barne- og ungdomslitteratur, er dette et fagfelt i vekst, men så vidt jeg vet, er det få som kombinerer økokritikk og oversettelsesvitenskap. Her er imidlertid Maria Pujol-Valls' (2018) studie om den katalanske oversettelsen av Maria Parrs *Tonje Glimmerdal* et unntak.⁴ Pujol-Valls sammenligner hvordan det glimmerdalske landskapet er avbildet i den norske kildeteksten og den spanske målteksten. Hennes resultater viser at den spanske illustratøren konsentrerer seg om det idylliske landskapet, og da særlig det eksotiske vinterlandskapet, mens personer og handlinger er mer fremtredende i de norske illustrasjonene. Pujol-Valls (2019, s. 7–8) mener at såkalte pastorale elementer⁵ i landskapet blir fremhevet i så høy grad at naturen nesten kan beskrives som en av romanfigurene i boken. Den spanske illustratøren har også tillatt seg å «zoome ut» for å inkludere mer av landskapet i bildene, enn hva den norske illustratøren gjør. Resultatene fra Pujol-Valls' studie kan ikke i noen særlig grad relateres til denne studien, siden materialet hun undersøker er så annerledes fra Vicki-serien, som er for eldre lesere og som heller ikke inneholder noen bilder, men det er likevel interessant å nevne hennes studie siden den tydelig viser hvordan naturbeskrivelser kan bli visuelt fremhevet når en tekst forflyttes fra ett land til et annet – eller snarere, fra én topografi til en annen.

VICKI SOM REFLEKTERENDE ROMANFIGUR

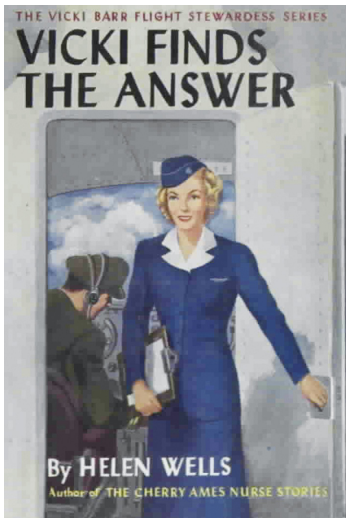
For å kunne gå dypere i studien av naturens rolle og menneskenes forhold til den i den undersøkte romanen, må vi først rette oppmerksomheten mot Vicki selv og se hva som karakteriserer henne som protagonist. I motsetning til flere av hennes sidestykker i andre pikebøker utvikler Vicki seg gjennom seriens gang. Som et konkret eksempel kan nevnes at hun tar flysertifikat, noe som gjør at hun blir mer selvstendig. I likhet med mange ungdomsbøker fra denne tiden har Vicki-bøkene om ikke nødvendigvis et oppdragende aspekt, så i hvert fall et utgangspunkt der protagonistene tilbys som identifikasjonsfigurer for leserne. Vicki fremstilles som en person med både pågangsmot og intelligens, og hun er et medmenneske med et stort hjerte. Vicki fremstår som en reflektert protagonist, og ulike episoder som hun erfarer, får henne ofte til å tenke på tingenes tilstand – og selv om det er detektivhistorien som er i sentrum, er det ofte plass til andre filosofiske refleksjoner. Det er disse passasjene som er særlig interessante, siden de ofte handler om forholdet mellom menneske og natur.

4 I noen grad er også Goga (2017) et unntak, siden hun studerer fire ulike versjoner av *Pinocchio*, hvorav to er oversettelser (se Goga, 2017, s. 2).

5 Se Aslaug Nyrnes (2018) for en mer inngående studie av det pastorale i nordisk barnelitteratur.

HIMMELEN OG NATUREN FRA OVEN

I tekstbaserte oversettelsesvitenskapelige studier er det vanlig å gå fra makro- til mikronivå i dataanalysen (se Lambert & van Gorp, 1985, s. 52–53), og av den grunn er det passende å helt kort sammenligne de tre versjonenes omslagsillustrasjoner før vi går videre til en nærlesning av teksten. Akkurat som Gérard Genette (1997, s. 27) fremholder, mener jeg at det er viktig å ta bokomslag i betraktning når man skal lese en bok, siden bokomslaget er det første som møter leseren. I norskfagets literacy-pregede læreplaner, med vekt på tekst i kontekst og kritisk tilnærming til tekst (se Kjerneelementer i NOR01-06), mener jeg også at bokomslag og omslagsillustrasjoner er høyst relevant å ta opp til diskusjon i et klasserom, ikke minst er det interessant å spørre seg hvilke inntrykk man i ulike land kan få av en bok ut ifra bokomslaget.

Bilde 7.1 Grosset & Dunlaps amerikanske omslag til *Vicki Finds the Answer*. Ingen illustratør er angitt.

Bilde 7.2 Forlagshusets norske omslag til *Lykke på reisen, Vicki*. Ingen illustratør er angitt.

Bilde 7.3 B. Wahlströms svenske omslag til *Silvervingar för Vicki*. Ingen illustratør er angitt.

På det amerikanske coveret (bilde 7.1) står Vicki i døren til cockpit, og her kan vi se en pilot i bakgrunnen. I denne bakgrunnen ser vi også en blå himmel gjennom frontruten på flyet. Det norske omslaget (bilde 7.2) viser Vicki inne i flykabinen. Hun snakker med en kvinnelig passasjer, antageligvis Joan Purnell, og en pilot, sannsynligvis Dean, står i bakgrunnen. Når det gjelder det svenske omslaget (bilde 7.3), ligner det igjen mer på det amerikanske. Det viser Vicki inne i cockpit på

et fly. Man kan i bakgrunnen se en pilot og den tekniske apparaturen som brukes til å styre flyet. Felles for alle tre omslagene er at Vicki, som ventet, er i fokus i forgrunnen. Når det gjelder bakgrunnen, er det dog ulike ting som trer frem i de tre versjonene. På det svenske omslaget legger vi merke til det menneskeskapte tekniske utstyret. På det norske bildet er det det sosiale samspillet mellom mennesker som fremtrer, mens vi i det amerikanske omslagsbildet også får et skimt av naturen, noe ikke-menneskeskapt (jf. Garrard, 2012, s. 5), nemlig en blå himmel med noen skyer på. Hvis man, slik som blant annet Ulla Rhedin (2001, s. 147) gjør, ser på bokomslag som en «upptakt» til bokens handling, kan man her spørre seg om omslagsbildene vil speile de tre versjonene. Vi får anledning til å vende tilbake til dette senere.

Som det tidligere er blitt antydnet, tillater jeg meg et bredt naturbegrep i denne studien og inkluderer også himmelen/luften i det vi beskriver som «natur». Å inkludere luften i den økokritiske lesningen er i tråd med Garrards (2012, s. 5) bredeste definisjonen av økokritikk, som ganske enkelt er studiet av det menneskelige og det ikke-menneskelige. Det er også i tråd med Garrards (2012, s. 5) tanker om at økokritisk forskning i det siste stadig mer har rettet oppmerksomheten mot «the broad range of cultural processes and products in which, and through which, the complex negotiations of nature and culture take place». Hvis man tolker «cultural products» bredt, det vil si som alt som er skapt av mennesker (jf. Fornäs, 2012), er flymaskiner utvilsomt et kulturelt produkt som leder til et møte mellom menneske og natur. Flyvning fremstår i dag som et bilde på et lite miljøvennlig liv, men passasjerflyindustriens fremvekst på midten av 1900-tallet innebar et helt nytt møte mellom mennesker og den urørte luften/himmelen. Dette er særlig tydelig i Vicki-serien, hvor flyvning har en sentral rolle. Dette fører oss inn på bokens tekstmålestø, hvor Vicki og hennes kollegaer, i en tid hvor passasjerflytrafikken nærmest eksplo- derte, av den norske oversetteren beskrives som «luftens erobrere» (6), noe som gir den norske oversettelsen et mer kolonialistisk anslag enn den amerikanske, hvor Vicki er en «proud possessor of a career in the clouds»⁶ (3). I den svenske målteksten, som for øvrig i sin helhet er betydelig kortere enn både den amerikanske og den norske versjonen, konstateres det bare ganske enkelt at «Vicki har diplom som flygvärdinna» (7), og naturtematikken er dermed utelatt fra den svenske målteksten.

I Vicki-serien gjenfinner vi flere landskapsbeskrivelser, og det er ikke overras- kende at disse blir gjort fra et fugleperspektiv. Det er nemlig oppe i luften Vicki

6 United Airlines averterte for sin flyvertinneutdanning med formuleringen «a career in the sky», og det er mulig at Wells har hentet sin formulering fra dette flyselskapet, som også er det selska- pet Vicki arbeider for (jf. Sangster & Smith, 2019, s. 154).

trives som best, og det er her hennes drømmer foregår. Luften blir beskrevet som «the strange, beautiful world of the sky» (4) i den amerikanske kildeteksten, og dette gjengis kildetekstnært i den norske oversettelsen med «forunderlige og vakre himmelrommet» (7). I den svenske oversettelsen er passasjen om Vickis drømmer om himmelen forkortet, og det nevnes kun at Vicki drømmer, men det nevnes ikke at hun drømmer om himmelens skjønnhet – kun at hun lurer på hvordan hennes nye reiserute vil se ut. Innholdet i den svenske teksten blir altså mer Vicki-sentrert enn i de to andre versjonene hvor tanker om luftrommet står i sentrum.

Videre når det gjelder Vickis tanker om luften, kommer det tydelig frem i romanens begynnelse at det er i de korte stundene da setebeltelampene ennå ikke er blitt slukket, som Vicki får tid til å skue ut av flyvinduet og filosofere og kontemplere. For Vicki er den frie luften og privilegiet å få bevege seg gjennom den kanskje den største gleden med naturen. Mellom linjene merker vi Vickis takknemmelighet for menneskets fremskritt. Det er nemlig gjennom disse fremskrittene, som flymaskinene som muliggjør Vickis møte med himmelen, er blitt skapt:

Every take-off was to her a miracle. The controlled, stored-up power, the tension, then the release—and breaking free from itself! Men in caves must have looked enviously on birds, and dreamed of flying. Men for centuries had retold the legends of Pegasus and Icarus, and had died in vain attempts to float in the air. Now here was this giant ten-ton ship, loaded with people, traveling along through the clouds—the dream come true (35).

Hun syntes at hver eneste start var et like stort mirakel. Denne merkelige, temmede kraften, utløsningen – og den forunderlige følelsen av å fly bort fra jorden. I årtusener hadde menneskene gjenfortalt sagnet om Pegasus og Icarus, og mange hadde mistet livet i fruktesløse forsøk på å underlegge seg luftens rike. Og her fløy altså en kjempe på ti tonn, full-lastet med folk som skulle reise gjennom skyene. Den tusen år gamle drømmen var endelig blitt virkelighet (33).

Hon tyckte att varje start var ett underverk med all denna koncentrerade, kontrollerade kraft som lyfte en upp och sedan den härliga frihetskänslan där uppe i skyn. Hon kom plötsligt att tänka på vad grottmänniskan måste ha känt sig avundsjuk på fåglarna och hur många människor som offrat livet i hopplösa försök att flyga. Hon kunde inte låta bli att jämföra legenden om Pegasus och Icarus med sin nuvarande situation, sittande i ett tio tons flygplan, med massor av människor, högt uppe i skyn (30).

Unntatt setningen om huleboerne og fuglene, som er strøket i den norske oversettelsen, er denne passasjen, hvor de tekniske fremskrittene har en fremtredende rolle, ganske likt oversatt i de to måltekstene. Det er også tydelig at det svenske omslaget (se bilde 7.3 tidligere), med himmel, teknisk apparatur og Vicki i sentrum, gjenspeiler sitatet over ganske tydelig. I alle tre versjonene kan man merke en filosoferende, nesten lyrisk Vicki som oppnår en frihetsfølelse når hun flyr bort fra jorden. Samtidig kan vi, i alle tekstene, merke at denne følelsen kombineres med et mer eller mindre koloniale syn på luften, som er omtalt som et territorium som menneskene har rett til å innta, herske over og bevege seg fritt i. Her kan vi trekke linjer til Lynn White Jr.s «The Historical Roots of Our Ecologic Crisis» (1967), som også Reinhard Hennig i denne boken refererer til, som nevner at det allerede i Første Mosebok blir fremstilt som om mennesket har en særstilling over resten av naturen, og dermed har rett å ta makt over naturen og utnytte den. Dette kolonialistiske synet på naturen kan man si at vi har nedarvet helt til Vickis dager, og det er fremtredende ikke minst i den norske oversettelsen (med formuleringen «underlegge seg luftens rike») og hvor vi også tidligere så hvordan Vicki ble beskrevet som en av «luftens erobrere». Likevel fremstår Vicki som enkeltindivid, ikke som en koloniasator. Gjennom store deler av romanen fremstår hun heller som en protagonist som er et produkt av det teknisk utviklede samfunnet som hun er en del av, og som hun også er takknemlig for å være en del av. Denne takknemligheten kommer særlig tydelig til syne i den amerikanske og norske passasjen over, der den oppfylte menneskelige drømmen om å kunne fly blir mer fremholdt enn i den svenske målteksten. At denne drømmen er kombinert med forurensende utslipp, blir aldri tematisert i Vicki-bøkene. I en annen bok i serien blir det i stedet beskrevet at Vicki føler seg hjemme blant flyene på LaGuardia, hvor duften av drivstoff alltid er til stede. Flyskam er med andre ord, naturlig nok, ikke et tema i denne 40-tallsromanen, noe som er interessant å notere for dagens unge lesere.

Lenger frem i romanen sammenlignes det å fly med en nesten religiøs opplevelse for Vicki. Religion er sjelden et stort tema i Vicki-serien, men når Vicki er i luften, er det noen ganger at metaforikk fra religionens område dukker opp. I eksemplet nedenfor sammenfaller himmelen i både fysisk og religiøs betydning:

[...] today's sky was the clear acid blue of winter. Thin, sharp, translucent, the blue dazzled like diamonds and ice. The plane banked, lifted, turned on a steep angle. Vicki caught her breath at being whirled in the midst of this unearthly beauty. 'Formerly reserved for angels only,' she thought (65).

Den tynne, klare og kalde vinterluften [forandret seg fra det ene øyeblikket til det andre]. Det blå rommet rundt flyet var liksom besatt med glitrende isdiamanter. Flyet steg høyere og høyere, og Vicki mistet rent pusten ved synet av den nesten ujordiske skjønnheten her oppe. Tidligere bare forbeholdt engler, tenkte hun (56).

Det [vädret] var så ovanligt vackert och hon förundrades alltid över att den ena dagen aldrig var den andra lik. Sådant här var reserverat bara för änglar, tänkte hon, och nu får vi vara med och njuta (58).

Mange ganger i romanserien viser Vicki sin glede over blomster og planter skjønnhet, men det er, som sitatene ovenfor viser, til syvende og sist den krystallklare luften og himmelen som ligger hennes hjerte nærmest. I Vickis kontemplasjon visker hun ut skillet mellom fysisk atmosfære og himmel i religiøs betydning, og hun er glad for at hun nå, i og med flymaskinenes utvikling, selv kan ta del i dette himmelske sted. Denne passasjen viser også den effekt som naturen, eller som i dette tilfellet, det overjordiske, kan ha på Vicki. Egentlig har hun i denne passasjen tankene fulle av bekymring for Joan Purnell, men luftens skjønnhet og flyets flukt over himmelen setter henne i en kontemplativ transetilstand der hun glemmer disse bekymringene. Dette er særlig tydelig i den amerikanske kildeteksten, men også i stor grad i den norske målteksten. Man noterer at delen med «the acid blue of winter» – den som vi gjenkjenner fra det amerikanske omslaget – er utelatt, men at alt som refererer til den religiøse betydningen, er beholdt. Den svenske teksten er helt annerledes, og selv om den bygger på kildeteksten, har den mange utelatelser. Naturen er beholdt i form av væretts skiftninger, og partiet med englene er også beholdt, men passasjen er gjort mindre poetisk, og beskrivelsen av himmelen er borte. Faktisk er det slik at den svenske oversettelsen, blant annet med formuleringen «sådan här», er preget av muntlighet, noe som gir teksten en annen stil enn den amerikanske kildeteksten, som, med kombinasjonen av det kraftfulle flyet og den ujordisk vakre himmelen, nærmest er en hyllest til møtet mellom menneske og natur.

Geografiske tematikker blir berørt i romanen, der Vicki på sin rute flyr mellom New York, Virginia og Nord-Carolina. Med flyets hurtighet erfarer hun høst- og vinterværetts forskjeller i de ulike delene av landet på kort tid, med både syn og følelser, noe som fascinerer henne. Da hun for første gang flyr sørover på sin nye flyrute, kjenner hun hvor høstlikt det er i New York, mens hun føler en mild vind når hun flyr sørover til Maryland og Virginia. Da hun har landet, ser hun også roser som er i full blomst og eviggrønne planter som vaier i vinden:

New York had been bare and cold but over Maryland and here in Virginia, even in November, still were patches of green, milder winds, and a bluer Atlantic [...] They saw stately ante-bellum homes, with chrysanthemums and late roses in bloom in their gardens and tall evergreens, drooping and sweeping like a lady's skirt (37–38).

New York hadde virket kald og ødslig i høstlyset, men i Maryland og Virginia var vinden mild ennå så sent som i november. Hun kunne se grønne flekker med vegetasjon der nede, og langt borte lyste det blått fra Atlanteren [...] Etterpå så Vicki verdige, gamle bygninger fra før borgerkrigen, og i hagene her sto krysantemum og roser i full blomst, og vakre, eviggrønne planter vaiet i vinden (35).

I New York hade hösten redan gjort sitt inträde, men här över Virginia var det ännu grönt, här fanns mildare vindar och man såg en blåare Atlant, fast det var i november [...] Efter lunchen for de runt och tittade på de gamla bostadskvarteren, samt villorna i utkanterna med sina trädgårdar där krysantemum och sena rosor ännu blommade (32–33).

Som det fremkommer av eksemplet over, beskrives det hvordan Vicki først ser det sørstatlige landskapet fra flyet, og siden (etter å ha spist lunsj hjemme hos Deans familie) nede på jorden. Passasjen hvor klimaets skiftninger blir beskrevet, er kildenært oversatt i begge måltekstene. I den norske oversettelsen er similen med dameskjørtet utelatt, men ellers ligger den nær kildeteksten. Det er interessant å notere at oversetteren har brukt ordet «vegetasjon», som mer eller mindre må ansees som en naturfaglig term, noe som er ganske uvanlig i denne type litteratur, og som jeg mener fremholder romanens naturmotiv litt ekstra tydelig i den norske målteksten. Når det gjelder den svenske målteksten, er den enda en gang friere oversatt. Her vaier ikke lenger plantene i vinden, og de eviggrønne plantene er utelatt.

I romanen som helhet beskrives klimaforskjellene mellom nord og sør som noe godt og fascinerende, men også som noe truende, i og med at de forårsaker en av romanfigurenes sykdom. Miss Spry, kontordamen i familien Purnells skogbruksfirma, flytter fra det sørlige Charleston i Sør-Carolina opp til Slick Pond, lenger nordover. Hun klarer ikke klimaforskjellene særlig godt og blir syk. Miss Spry har god kontroll på alt som skjer i Purnells bedrift, og når hun er syk, har Mr. Badger ingenting som hindrer ham fra å bedra Purnell. I dette tilfelle er naturen og dens klimaforskjeller faktisk også indirekte et premiss som muliggjør kriminelle handlinger. I dette tilfellet fremmer romanen dermed også naturen som noe truende.

SKOGEN SOM RESSURS FOR MENNESKET OG DEN SÅRBARE SKOGEN

Selv om oppmerksomheten er rettet mot himmelen i begynnelsen av romanen, er det skogbruk som står i sentrum i *Vicki Finds the Answer*. Da Vicki for første gang flyr ned mot Nord-Carolina sammen med Dean i hans lille fly, ser hun naturen fra oven. Vicki og Dean snakker om skogen og ser at det fins ikke bare uberørt kjempeskog, men også skog som er tynnet ut, og hvor bare trestubbene er igjen. Da de så flyr forbi et sagbruk i nærheten, snakker Dean om noen digre tømmerstokker og sier: «Yes, there's a fortune growing all through here» (43) i den amerikanske kildeteksten. Dette blir oversatt som «[d]et er en formue bare i dem» (39) i den norske kildeteksten. Dette er en kildenær oversettelse, men samtidig er det organiske perspektivet, at noe vokser, utelatt. I den svenske teksten er den amerikanske naturmetaforikken beholdt og oversatt med «[h]är nere bokstavligen växer det pengar» (38). Bruken av «bokstavligen» er en interessant oversettelsesstrategi fra et økokritisk synspunkt, siden ordet tydelig viser hvor kort vei Dean mener at det er fra skogen som en samling planter til at den kan omsettes i likvide midler, det vil si som betalingsmiddel i menneskenes verden.

Det er også andre steder i romanen hvor Vicki forundres over hvor betydningsfull skogen er for mange mennesker i USA. Hun reflekterer over hvor mange det er som lever av skogen, og ikke minst fascineres hun av alt hva den, i form av for-edlede produkter, kan gi mennesket:

Vicki thought of all the things lumber is used for: houses, factories, schools, ships, railroad ties, fuel, paper pulp, and by-products like turpentine, tar, medicines (43).

Vicki tenkte på alt tømmeret ble brukt til, hus, fabrikker, skolebygg, skip, jernbanesviller, brensel, papir, tremasse, terpentint, tjære, medisiner, kunstsilke og en mengde andre ting (39).

Vicki tänkte på allt som kunde göras av trä – från hus, fabriker, skolor, båtar, järnvägsslipers, bränsle och papper till terpentint, tjära och mediciner (38).

Etter dette flyr Dean lavt og forklarer en del om hvordan avvirkingen foregår. Han viser også Vicki mange tresorter:

[...] valuable stands of cypress; valuable and magnificent hickory; second-growth ash, valuable too; and the lesser gum, black gum, oak, and low-grade

pine. Dean explained that not much of the valuable timbers were left in North Carolina. Only a few, long-owned, family tracts still stood uncut (43).

Han viste henne verdifulle cypresser, imponerende og kostelige hickorytrær, ask, gummitrær og forskjellige bartrær. Han forklarte også at mange av de rikeste tømmertraktene i Nord-Carolina var sørgelig uthogd. Det var bare enkelte eiendommer som lenge hadde tilhørt en og samme familie, som ennå var urørte (39).

Han visade henne också på de olika träsorterna som ask och hickory och mycket annat. Han berättade att man med blotta ögat kunde avgöra om träden var värdefulla, samt om exportmarknaden köpte dem (30).

På mange måter beskriver Dean og Vicki skogen ut ifra det vi i dag ville kalt for et antroposentrisk perspektiv (se Garrard, 2012, s. 206), hvor det beskrives hva i den som er verdifullt for menneskene, og alt den kan brukes til. Til og med at skogen kan brukes til å bygge fabrikker, er viktig å nevne. Samtidig uttrykker Dean – som jo representerer den unge garde i det amerikanske 40-tallet – en bekymring over denne rovdriften på skogen og forklarer at mange av de rikeste tømmertraktene i Nord-Carolina er «sørgelig uthogd». Her er det den norske oversettelsen som i størst grad fremholder at naturen har en verdi i seg selv bare gjennom å være akkurat skog. Den norske oversettelsen er særlig interessant i lys av det faktum at Norge allerede på 1800-tallet fikk en lov som skulle beskytte skog ved å begrense skogdriften (se Mads Claudi i denne boken). I den amerikanske kildeteksten er dette perspektivet ikke like tydelig, og det betyr at den norske oversetteren har lagt til noe som ikke fantes der i kildeteksten – noe som gjør at de norske leserne får et bilde av Vicki og Dean som enda mer bekymret over skogens fremtid. Det bør imidlertid nevnes at den norske oversetteren, i eksemplet der fortelleren regner opp ulike produkter som skogen gir mennesket, faktisk har lagt til «kunstsilke og en mengde andre ting», og på den måten styrker skogen som ressurs for mennesket, samtidig som han også vektlegger hvor viktig det er at vi tar vare på den. Vi kan også notere at den norske oversetteren nevner både papir og tremasse som oversettelse av kildetekstens «paper pulp».

I den svenske oversettelsen er teksten meget forandret. Noe er igjen fra kildeteksten, men oversetterens inngripen er mye større, i form av både utelatelser og tillegg. Her ser vi at det økologiske bærekraftsperspektivet, hvor Vicki og Dean reflekterer over skogavvirkningens store omfang, er utelatt i den svenske oversettelsen, noe som resulterer i at miljøbevisstheten som formidles til leserne, ikke blir like

stor som i den amerikanske kildeteksten og særlig ikke som i den norske målteksten. Selv om den norske skogdriften har vært, og er, en stor industri (se Claudi i denne boken), er det interessant å tenke på at den svenske skogindustrien, på grunn av større skogarealer, er, og var, en større (og historisk sett noe mindre regulert), industri i Sverige enn i Norge (jf. bl.a. Enander, 2007). Det er derfor interessant å tenke seg muligheten for at man i den svenske teksten ikke reflekterer like mye over det faktum at skogen ikke er en uuttømmelig ressurs. Det som derimot er fremholdt, er hvor lett et trent øye kan avgjøre om tresortene er verdifulle eller ikke, og dessuten har oversetteren lagt til en leddsetning som handler om eksportmarkedet. Dette understreker perspektivet som handler om hva naturen kan brukes til for oss mennesker.

Gjennom romanen foretar Vicki og Dean et antall flyturer. Da de befinner seg midt i undersøkelsene for å løse mysteriet med Purnells skog, flyr de til Slick Pond for å undersøke nærmere den problematiske situasjonen med Purnells skogbruk. På nytt flyr Dean lavt for at Vicki skal få se skogen på nært hold. Vicki betrakter skogen og settes i en kontemplativ stemning hvor hun innser hva det egentlig er hun ser i skogen:

[...] she understood what she was seeing. These were not just trees, but future houses and ships. This was not just land, but a nation's natural resource, valuable, perishable, a potential help or a potential lack for the thousands of people who need things made of wood. These tracts belonged to someone—some owner like Joan's father whose family depended on this timber (135).

[...] det gikk opp for henne hva det i grunnen var hun så. Dette var ikke bare trær, men hus og skip i framtiden. Det var heller ikke bare landskap, men en nasjonens råstoffkilder, verdifulle og forgjengelige, en mulighet til nytte for tusener av mennesker som trengte trevarer av alle slag. Disse skogtraktene tilhørte en eller annen, hvis liv og framtid avhang av tømmeret (112).

[Mitt i arbeidet med att hålla kursen åt Dean, oroa sig för Joan och studera landskapet] tänkte hon på alla hus, båtar, järnsvägssyallar, möbler, skidor och allt annat som gick att tillverka av det som växte där nere. Allt detta tillhörde någon – någon som kanske var beroende av inkomsterna därifrån precis som familjen Purnell (120–121).

Denne passasjen har mange likheter med den som ble presentert tidligere. Igjen fremholdes den korte veien mellom skogen som en samling trær og hva den kan

forvandles til hvis mennesket griper inn. Vicki tenker også på hvordan enkeltpersoner er helt avhengige av den, og ikke minst hvor forgjengelig den er. I tillegg fremkommer menneskenes eierskap til skogen, det vil si naturen, tydelig i dette eksemplet med ordene «owner», «tilhørte» og «tillhørde». Den norske versjonen er en kildenær oversettelse av den amerikanske kildeteksten, men her blir det sosiale perspektivet (jf. bokens omslagsillustrasjon på bilde 7.2) som handler om at mennesker er avhengige av skogen, fremhevet siden oversetteren har presisert at noens «framtid avhang av tømmeret». Den svenske oversettelsen ligger innholdsmessig også nær kildeteksten, men det at Vicki kommer til innsikt over det hun ser, er ikke like sterkt fremholdt i den svenske målteksten. Dessuten gjentas igjen noen eksempler på alle produkter som skogen kan gi (jf. det tidligere eksemplet hvor Vicki reflekterer over hva tre kan brukes til).

ILDEN SOM SKOGENS FIENDE

Dikotomiene mellom godt og ondt er ganske sterke i Vicki-bøkene. Med hensyn til bøkens hovedhandling befinner vi oss ofte i en sort-hvit verden hvor en eller annen kriminell person står bak mysteriene som Vicki løser. I denne romanen er den onde og den kriminelle personen også naturens fiende, og dette er noe som kommer tydelig frem i både kildetekst og måltekster gjennom hele romanen. Mr. Badger bedrar Purnell gjennom å sende det verdifulle tømmeret på lange omveier på dets vei ut mot kysten, samtidig som han sender for mye av tømmeret med lav verdi direkte ut til kysten. Purnell klarer ikke å håndtere de store mengdene billig tømmer som kommer. Han får heller ikke høy nok avkastning til å kunne betale transportene. Mr. Badger prøver å tjene penger på skogen på Purnells bekostning, og da han merker at han holder på å bli avslørt av Vicki, setter han fyr på skogen i sitt fluktforsøk. For Mr. Badger har skogen ikke noen egenverdi i seg; den er kun brukbar så lenge den kan konverteres til kapital.

Før episoden hvor Mr. Badger tenner på skogen, møter Vicki og Dean en skogoppsynsmann som vokter skogene mot skogbrann. I motsetning til Mr. Badger er skogoppsynsmannen en av de «gode» romanfigurene i boken, og han er også naturens venn. Skogoppsynsmannen beskrives som en frisk og sunn mann, både i kildetekst og i måltekster. Mannen har en «erect carriage like a horseman's» (151) og er i den norske versjonen «en kraftig ung mann som var rak i ryggen som en rytter» (125). I den svenske versjonen er han «en solbränd hästkarl» (136). Skogoppsynsmannen beskrives som en person som, i motsetning til noen bleke, tynne bymennesker, som Vicki møter tidligere i romanen, stadig er ute i den frie natur – en natur som gjør godt for mennesket. Akkurat dette perspektivet blir ikke like

fremholdt i den svenske teksten, siden det der ikke nevnes noe om skogoppsynsmannens holdning. Skogoppsynsmannen sier selv at han lever et sunt og friskt liv. Da Vicki lurer på om det er et ensomt arbeid, sier han at det er et livsoppdrag – et oppdrag hvor han kan redde naturen fra skade. Han mener at det er et kall å ha det yrket han har:

And if you understood the danger of fire starting, and leaping from tree to tree, and eating up whole miles of forests—then you'd understand why this is my lifework (152).

Hvis De visste hva en skogbrann var – hvis De hadde sett flammene som slikker fra tre til tre og slukker mil etter mil av verdifullt tømmer – så ville De skjønne at dette arbeidet er en livsoppgave (125).

Om ni förstod faran av skogsbränder, hade ni sett hur snabbt elden kunde sprida sig från träd till träd och förstöra enorma värden, då skulle ni förstå varför jag gör det här till en livsuppgift (136).

I den amerikanske kildeteksten fremholder skogoppsynsmannen aldri hvor viktig skogen er av økonomiske grunner. I begge måltekstene, derimot, forflyttes vi mot et noe mer antroposentrisk perspektiv, i og med at tømmeret beskrives som verdifullt. Det handler i måltekstene altså om at skogen har en verdi for mennesket først og fremst når den kan omvandles til økonomisk kapital. Skogoppsynsmannen blir av den grunn mer antroposentrisk i de skandinaviske oversettelsene.

Litt lenger frem i boken gjenfinner vi imidlertid en passasje hvor det blir vist betraktelig større sympati med både urskog og dyreliv også i måltekstene. Etter at skogoppsynsmannen har uttalt seg om sin livsoppgave, begynner Vicki på nytt å reflektere over ilden som fiende for skogen, og hun tenker med redsel på hva ild kan ødelegge:

Flames could climb up and sweep in minutes over trees that were centuries in the growing, leaving charred stumps and ashes, desolate untillable land, and burning to death the forest animals in a roaring sheet of flame (152).

[...] på få minutter ville den slikke om trær som hadde stått og grodd i hundrer av år, brenne opp alt, både planter og dyreliv, og legge igjen en rykende flate av aske og svartbrente stubber (126).

[...en tändsticka slängd från en bil] ställa till i dessa trakter där skogen stod så tätt och där allt som kunde bli kvar av de hundraåriga bjässarna skulle bli några förkolnade stubbar. För att inte tala om alla stackars vilda djur som måste fly undan för den allt uppslukande elden som obönhörligt rusade fram bakom dem (136–137).

I dette eksemplet er det tydelig at den svenske oversetteren tillater seg å omformulere og legge til noen perspektiver som ikke er i kildeteksten. Ikke minst er det tydelig at mennesket har skylden, og dyrene har fått en mer fremtredende rolle når det beskrives at de «stackars» dyrene må flykte fra ilden. Denne beskrivelsen kan vekke en sympati for dyrene hos leseren. Dyreperspektivet er også til stede i kildeteksten og i noen grad også i den norske oversettelsen, men i mindre grad enn i den svenske.

Vi vender tilbake til passasjen med skogoppsynsmannen. Vicki lytter oppmerksomt på ordene hans, og han forteller at nesten all skogbrann er forårsaket av mennesker. Skogoppsynsmannen viser Vicki og Dean en propagandaplakat der bjørnen Smoky Bear ergerlig prøver å slukke et leirbål som noen turgåere ikke har slukket tilstrekkelig. Dette er et eksempel på en såkalt «disneyfisert» påkledd, antropomorfisert (se Garrard, 2012, s. 155) bjørn. Disneyfiserte dyr brukes for det meste for å more lesere, men i dette tilfellet har bjørnen formålet å forsvare naturen. Smoky Bear-eksemplet blir det siste i dette kapitlet:

“This is Smoky Bear,” said the ranger, showing them a poster on his cabin wall. Smoky Bear was a large, plump, very worried-looking bear in trousers and hat, exasperatedly pouring a bucket of water over a fire some careless picnickers had not drowned and stirred and drowned again (152).

«Her ser dere Bamse Brakar,» sa oppsynsmannen og viste dem en propagandaplakat. Det var en tegning av en stor og meget bekymret bjørn i bukse og hatt. Han strevde ergerlig med å pøse vann på et leirbål som en flokk uvetteige turfolk ikke hadde slukket godt nok (126).

– Det här är rökbjörnen, sa kontrollanten och visade dem en affisch på stugväggen. Den föreställde en stor kraftig björn i byxor och hatt och med ett bekymrat uttryck i ansiktet. Han var i färd med att hålla vatten på en osläckt lägereld med en liten hink (137).

Man noterer seg den bekymrede bjørnen som er med som et empativekkende element, i alle tre tekstene. Ellers viser eksemplet tydelig at det fins et «pedagogi-

serende» og instruktivt (jf. Gossas, Lindgren & Renaud, 2006, s. 39) innslag i romanen. Slike innslag dukker nå og da opp i barnelitteraturen, og i dette tilfellet møter vi det i en ungdomsbok. Dagens nordeuropeiske barnelitteratur er mindre didaktiserende enn litteratur fra andre deler av verden (jf. Zeli i Tabbert, 2002, s. 330), og det er interessant å se oversetterens valg i lys av dette. I kildeteksten gjenfinner vi en mer eller mindre direkte instruksjon til leseren om fremgangsmåten når man slukker en ild, men denne indirekte instruksjonen har blitt utelatt fra begge måltekstene, hvor «drowned and stirred and drowned again» ikke er med.

DISKUSJON OG KONKLUSJON

I dette kapitlet har jeg sammenlignet hvordan den amerikanske kildeteksten og den norske og den svenske målteksten formidler refleksjoner om forholdet mellom menneske og natur i *Vicki Finds the Answer*. Studien viser at den svenske oversetteren har tatt seg større friheter – eventuelt at hun har fått større friheter fra forlagets side – enn den norske. Det viser seg at disse frihetene ofte går ut over deler av boken der miljø beskrives. Som tidligere nevnt er den svenske målteksten kortere enn både den amerikanske kildeteksten og den norske målteksten, og ofte er det delene om miljø som har fått «betale» for denne forkortelsen. Det er noe overraskende at det er den svenske oversettelsen som er den minst miljørettede, siden den svenske målteksten er den som ble publisert sist (i 1963) av de tre versjonene, og man hadde da i stedet kunnet vente seg at miljøbevisstheten i samfunnet hadde økt. Anshelm (1995, s. 12–13) nevner for eksempel at Socialdemokraterna på 60-tallet mente at man kunne vinne velgere fremfor alt blant kvinner fra de høyere samfunnsklassene gjennom å rette oppmerksomheten mot miljøspørsmål, noe som tyder på en økt miljøbevissthet. Det er interessant å løfte muligheten for at det, siden miljøvern hadde blitt stadig mer politisk og til og med aktivistisk på 60-tallet, ikke var interesse fra forlagets side for å delta i denne debatten. Ved flere anledninger i den svenske målteksten fremstår det som om det økologiske bærekraftperspektivet i romanen ikke har blitt prioritert, men at vekten i stedet har blitt lagt på økonomisk vekst og teknisk utvikling. Hvis vi skal vende tilbake til romanens omslag og Rhedins teorier om at en forsideillustrasjon fungerer som en «upptakt» til romanens handling, vil dette være tydelig i den svenske oversettelsen, hvor den tekniske apparaturen i cockpit er fremtredende. Resultatene er imidlertid ikke entydige. Når det gjelder den svenske oversettelsen, bør det for eksempel nevnes at det forekommer en passasje hvor dyr har fått en mer synlig plass i den svenske målteksten. Med hensyn til den norske oversettelsen sammenlignet med kildeteksten er det ingen tydelige mønster i hvordan miljøperspektiver blir oversatt.

Noen ganger viser det seg at den norske teksten har blitt mer «miljøvennlig» og «bærekraftig» enn kildeteksten, men det motsatte viser seg også. Her er det interessant å trekke inn Vickis bakgrunn som oppvokst i den amerikanske Midtvesten og sammenligne den med det norske natursynet. I Norge hevdes det noen ganger at man har ulike syn på natur ut ifra om man kommer fra landet eller fra byen. Generelt har byboere, på et individuelt plan, historisk sett betraktet naturen som en kilde til rekreasjon, mens mennesker fra landsbygda har sett på naturen som en ressurs å leve av (Øverland, 2019). I romanen oppviser Vicki et natursyn som er en blanding av de to, noe som ikke er så overraskende med tanke på hennes oppvekst i landlige forhold i utkanten av en småby i Illinois – i krysspunktet mellom by og land.

I denne avsluttende diskusjonen vil jeg tillate meg en digresjon før jeg vender tilbake til natur- og miljøtematikken i *Vicki Finds the Answer*. Som jeg var inne på tidligere, står det i læreplanene for norsk at elevene «skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk» (se Kjerneelementer, Tekst i kontekst, NOR01-06). Jeg mener at det å sammenligne de norske og svenske oversettelsene av *Vicki Finds the Answer* viser hvor viktig det er at man i skolen tematiserer oversetterens rolle. Når man leser en oversatt bok, tar man ikke del i forfatterens ord direkte. Kildeteksten har gått via oversetter (og bokforlag), som har skapt en måltekst som en hel nasjons unge lesere tar del i. I denne studien er det tydelig hvor stor betydning en oversetter kan ha for en måltekst, og hvor ulike oversettelser kan være, selv om målspråkene er så like hverandre som norsk og svensk. Dette kan også få en til å stille spørsmål ved den klassiske nabospråkundervisningsmetoden som består av å lese for eksempel Pippi Langstrømpe på norsk og svensk og sammenligne språklige trekk⁷. Denne studien viser at oversettelse er så mye mer enn språklige trekk og en overflytting fra ett språk til et annet.

La oss vende tilbake til miljøtematikken i romanen. Det skal nevnes at man ikke kan vite noe om Wells' egne meninger om natur, klima og miljø, eller om det amerikanske bokforlaget hadde uttrykt noen ønsker om at hun skulle skrive om dette temaet. Det vi imidlertid vet, var at Wells mente at hun klarte å «express values one

7 Jf. oppgave 3 i norsk hovedmål for videregående skole høsten 2020: «Mange ungdommer i Norge, Sverige og Danmark synes nabospråka er vanskelige å forstå, både i skrift og tale. Skriv en resonnerende tekst der du gjør greie for noen språklige likheter og forskjeller i de vedlagte tekstene [Pippi Langstrømpe på norsk, svensk og dansk] og reflekterer over hvordan nabospråkforståelsen i Skandinavia kan bli bedre. Kommentar: Du skal bruke kunnskap om likheter og forskjeller mellom de nordiske språka, og det skal komme tydelig frem at du bruker eksempler fra de tre tekstene» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 4).

believed in» selv innenfor de ganske trange rammene som pikeboksjangeren kunne tillate (se Mason, 1995, s. 109), og vi kan løfte frem muligheten for at akkurat miljøtematikken i den undersøkte boken reflekterer noen av Wells' meninger (se videre nedenfor).

I en økokritisk sammenheng fremheves ofte at menneske og natur står i et gjensidig påvirkningsforhold (jf. Claudi, 2013, s. 241), og dette er særlig synlig i *Vicki Finds the Answer*. I romanen er natursynet antroposentrisk, det vil si at naturen betraktes fra et menneskelig perspektiv, og at menneskene er i sentrum, og ikke naturen. Dette speiler tiden da boken ble utgitt, hvor den tekniske utviklingen var viktigere enn å ta vare på natur og klima. Samtidig viser en økokritisk lesning av boken at den, selv med sin antroposentrisme, viser en miljøbevissthet – en bevissthet som i dag er formulert innen bærekraftig utvikling. Dette kommer tydeligst frem i passasjer der hovedpersonen ser på naturen med et våkent blikk og innser dens sårbarhet. På sin egen måte er det derfor mulig å tolke deler av boken som et indirekte innlegg i en begynnende miljødebatt, noe som er interessant å løfte og diskutere sammen med dagens unge. *Vicki Finds the Answer* er et utradisjonelt teksteksempel i skolesammenheng, men med denne studien vil jeg foreslå at slik litteratur kan anvendes i sammenheng med arbeid med det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling for å tematisere bevissthet om naturen og dens ressurser i ulike tider og ulike land.

Romanfiguren Vicki, hentet rett ut fra 1947, gir, mer eller mindre direkte, uttrykk for at vi må ta vare på naturen og leve i symbiose med den for å kunne leve av den. Mellom linjene blir det fortalt at mennesket ikke kan hogge vekk all skog, og fortvilelsen blir stor hos både Vicki og lokalbefolkningen da en skogbrann blir igangsatt og store arealer skog blir ødelagt. Som vist ovenfor er det tydelig gjennom hele kildeteksten at Vicki som et enkeltmenneske uttrykker bekymring over natur som tar skade, samtidig som hun, som et produkt av sin tid og sitt fellesskap, ser naturen og dens ressurser som en kilde til velstand for mennesket.

Til sist: Som jeg nevnte tidligere, fremstår flyvning i dag som et bilde på et lite miljøvennlig liv, men til den innsikten har hverken Vicki eller hennes samfunn kommet ennå. Likevel kan den miljøbevisste flyvertinnen bli et skarpt og tydelig eksempel for dagens unge om at ny kunnskap fører til nye holdninger og handlinger. Vicki elsker sin jobb som flyvertinne, men den dagen hun for alvor får kunnskap om flyets trussel mot jordkloden, vil Vicki være den første som ofrer sin kjærlighet til flyvningen for å prioritere en økologisk bærekraftig fremtid. Eller er det så enkelt? Vil Vicki alltid kjempe for de politisk korrekte verdiene? Hva er de politisk korrekte verdiene i dette tilfellet? I både kildetekst og måltekst har vi gjennom hele romanen fått følge en protagonist som står på både naturens og mennes-

kenes side. Vicki risikerer å bli fanget mellom to dyder. Å ofre flyindustrien for miljøet innebærer at mange flyansatte mister sin inntektskilde. Å leve økologisk bærekraftig kan, slik som både Sissel Furuseth og Anje Müller Gjesdal i denne boken er inne på, være i konflikt med økonomisk vekst. Det er ikke bare flyindustrien som må ofres for en økologisk bærekraftig fremtid. Andre industrier som overutnytter jordklodens ressurser, må også ofres. Dette offeret høres kanskje ut som en fornuftig løsning, men mange blir rammet av et slikt offer, ikke minst mennesker som ikke har noen andre muligheter til å tjene til sitt levebrød enn å arbeide i en ressuroverforbrukende industri. Å løfte frem spørsmålet om hva som ville være en riktig prioritering, ligger helt i tråd med læreplanverkets formuleringer om at elevene skal kunne forstå «grunnleggende dilemmaer» og «ta ansvarlige valg» (kap. 2.5.3 i Overordnet del) når det gjelder bærekraftig utvikling. Uansett hvilken versjon av romanen elevene tar del i, vil Vickis eventuelle valg være en spennende case for diskusjon i et klasserom.

LITTERATUR

- Anshelm, J. (1995). *Socialdemokraterna och miljöfrågan. Om framstegstankens paradoxer*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Axelsson, M. (2016). «Kalla mig inte mamsell!»: En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur (Doktoravhandling). Uppsala universitet.
- Bassnett, S. & Lefevere, A. (red.) (1995). *Translation, history and culture*. London: Cassell.
- Black, B. (1995): Using Series as a Bait in the Public Library. I C. S. Dyer & N. T. Romalov (red.), *Rediscovering Nancy Drew* (s. 121–123). Iowa City: University of Iowa Press.
- Birkeland, T. (2016). Forhandlinger om natur – kultur. En økokritisk lesning av Jörg Müllers og Jörg Steiners bildebok *Kaninliv* (1978). *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 7(1), 1–11.
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Cronin, M. (2016). *Eco-Translation and Ecology in the Age of the Anthropocene*. London: Routledge.
- Enander, K. (2007). *Skogsbruk på samhällets villkor: skogsskötsel och skogspolitik under 150 år*. Umeå: Institutionen för skogens ekologi och skötsel, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. London: Routledge.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goga, N. (2011). Landskap og bannskap i Maria Parrs forfatterskap. *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 2(1), 1–11.
- Goga, N. (2017). I begynnelsen var treet. Økokritisk lesning av omformingen fra et stykke tre til gutt i Carlo Collodis *Le avventure di Pinocchio. Storia di un burattino* (1883). *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 8(1), 1–9.

- Fornäs, J. (2012). *Kultur*. Malmö: Liber.
- Forhandlinger i Stortinget*. 1954. Interpellasjon fra repr. Wikborg om vern mot dårlige tegneserier m.v. Nr. 65.
- Jørgensen, D. & Jørgensen, F. A. (2008). Kunsten å lytte til naturens stemme. *Fortid* 5(4), 6–9.
- Lindgren, C., Andersson, C. & Renaud, C. (2006). Vilken röra i kökssoffan!: Att översätta barnböcker: ett svenskt-franskt perspektiv. *Barnboken*, (2), 34–44.
- Guanio-Uluru, L. (2019). Climate Fiction in Nordic Landscapes. *Barnelitterært forskningstidskrift*, 10(1), 1–11.
- Lambert, J. & van Gorp, H. (1985). On Describing Translations. I T. Hermans (red.), *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation* (s. 42–53). New York: Croom Helm.
- Mason, B. A. (1999). *The girl sleuth*. Athens: University of Georgia Press.
- NatChiLitCul-forskergruppens websted: <https://www.hvl.no/forskning/gruppe/nachilit/>, tilgjengelig 16.02.2019.
- Nyrnes, A. (2018). The Nordic Winter Pastoral: A Heritage of Romanticism. I N. Goga, L. Guanio-Uluru, B. O. Hallås & A. Nyrnes (red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues* (s. 75–89). London: Palgrave Macmillan.
- Nyrnes, A. (2019). Jente–hest–kameratskap på tvers av artar: Hesteboka i økokritisk perspektiv. *Barnelitterært forskningstidskrift*, 10(1), 1–9.
- Pujol-Valls, M. (2018). Translating Landscape. Maria Parr's *Tonje Glimmerdal* from an Ecocritical Perspective. *Barnboken*, 41, 1–17.
- Rhedin, U. (2001). *Bilderboken. På väg mot en teori*. Stockholm: Alfabeta.
- Sangster, J. & Smith, J. (2019). From Career Girl to Sexy Stewardess: Popular Culture and Women's Work in the Canadian and American Airline Industries. *Women: A Cultural Review*, 30(2), 141–161.
- Shoemaker, J. (1995). Series Books and Competing Mandates in the School Library, I C. S. Dyer & N. T. Romalov (red.), *Rediscovering Nancy Drew* (s. 124–128). Iowa City: University of Iowa Press.
- Tabbert, R. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. *Target*, 14(2), 303–351.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Kap. 2.5.3 i Overordnet del av læreplanverket: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/2.5.3-barekraftig-utvikling/>, tilgjengelig 09.02.2021.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Kjerneelementer i NOR01-06: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/kjerneelementer>, tilgjengelig, 05.05.2020.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Kompetansemål etter 10. trinn i NOR01-06: <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemal-og-vurdering/kv111>, tilgjengelig 09.02.2021.
- Wells, H. (1947). *Vicki Finds the Answer*. New York: Grosset & Dunlap.
- Wells, H. (1952). *Lykke på reisen, Vicki!*, oversatt av Arnold Jacoby. Oslo: Forlagshuset.
- Wells, H. (1963). *Silvervingar för Vicki*, oversatt av Margareta Schlyter-Stiernstedt. Stockholm: B. Wahlströms Bokförlag.
- White Jr., L. (1967). The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. *Science, New Series*, 155 (3767), 1203–1207. <https://doi.org/10.1126/science.155.3767.1203>

- Wistisen, L. (2020). «Fåglarna fortsätter sjunga». <https://urplay.se/program/217628-ur-samti-den-bokprovning-2020-miljofragan-i-barn-och-ungdomslitteraturen> Forelesning i regi av Svenska barnboksinstitutet, tilgjengelig 04.06.2020.
- Yan, C. & Huang, J. (2014). The Culture Turn in Translation Studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 4, 487–494.
- Øverland, S. A. (2019, 10 desember). La oss snakke om natur(syn). *Harvest*. Hentet fra <https://www.harvestmagazine.no/pan/la-oss-snakke-om-natursyn>, tilgjengelig 04.05.2020.